

Izdavač: Centar za razvoj zajednica – portal KoSSev

Adresa: Kralja Petra I, bb, Severna Mitrovica

E-mail: kossevportal@gmail.com

Vebsajt: www.kossev.info

Autorka: Anđela Milivojević

Ova publikacija je izrađena uz podršku Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Prištini. Sadržaj i mišljenja iznesena u ovom dokumentu isključiva su odgovornost Centra za razvoj zajednica i ni na koji način ne odražavaju stavove donatorske organizacije.

Sva autorska prava zadržava Centar za razvoj zajednica. Nijedan deo ove publikacije ne sme se objaviti u bilo kom obliku ili na bilo koji način bez prethodne dozvole.

Mart 2020

Briselski dijalog u 2019 – godina u kojoj dijalog nije postojao

Više od godinu dana dijalog Beograda i Prištine o normalizaciji odnosa u okviru Briselskih pregovora tapka u mestu. Od kako je Priština novembra 2018. uvela takse na robu iz Srbije i Bosne i Hercegovine od 100% pregovori su potpuno obustavljeni, a dva predsednika Aleksandar Vučić i Hašim Tači sreli su se samo jednom. Uprkos brojnim porukama EU i SAD da takse budu ukinute kako bi se dijalog nastavio to se nije desilo, a od nove kosovske Vlade se očekuje da pregovore pokrene sa mrtve tačke. Iako dijalog zvanično nije obnovljen, kao važan korak u normalizaciji odnosa okarakterisano je potpisivanje regionalnog sporazuma o smanjenju cena rominga između šest država Zapadnog Balkana, a novi iskorak učinjen je potpisivanjem pisma o namerama o otvaranju avio linije Beograd-Priština u januaru 2020, kao i nedavno potpisivanje sporazuma o obnovi pruge na istoj relaciji. Međutim, stručnjaci ukazuju na to da ni jedan od sporazuma nije proizvod dijaloga u Briselu čiji zvaničnici nisu imali vidljivu ulogu u pregovorima i naglašavaju da je dijalog i dalje pod znakom pitanja.

U novembru 2018. godine Vlada Kosova predvođena tadašnjim premijerom Ramušem Haradinajem uvela je takse od 100% na robu uvezenu iz Srbije i Bosne i Hercegovine zbog, kako je tada rečeno „agresivnih napora Srbije da delegitimizuje Kosovo“. Dva dana pre uvođenja taksi Kosovo nije uspelo da postane članica INTERPOL-a zbog navodne snažne diplomatske aktivnosti Srbije da to spreči.

Kao reakcija na uvođenje taksi predsednik Srbije Aleksandar Vučić poručio je da nema daljih razgovora u okviru Briselskog dijaloga dok se takse ne ukinu. Ovo stanje se do danas nije promenjeno, a dijalog se i dalje nalazi u dubokoj krizi iako je prošlo više od godinu dana od poslednjeg susreta.

Na sam Briselski dijalog stručnjaci gledaju na dva načina – kao tehnički dijalog koji treba da olakša svakodnevno funkcionisanje i život na Kosovu i kao politički dijalog koji treba da da odgovor na pitanje kako će dugoročno Beograd i Priština saradivati.

Od 2013. kada je dijalog počeo, na preko 120 sastanaka potpisano je više od 40 tehničkih sporazuma, uključujući i nekoliko revizija pojedinih sporazuma. Najpoznatiji sporazumi su oni o slobodi kretanja koji su imali i najvidljivije efekte kada je kretanje građana sa Kosova kroz centralnu Srbiju u pitanju, zatim dogovor o Zajednici srpskih opština (ZSO), telekomunikacijama i integraciji policije i sudstva. Međutim, po prvi put od početka procesa pregovora dijalog je potpuno zaustavljen, a pregovori o tehničkim i političkim rešenjima za odnose Beograda i Prištine su stavljeni po strani.

Iako, formalno, pregovora nije bilo, tema o kojoj je počelo da se govori od uvođenja taksi je pronalaženje takozvanog trajnog rešenja ili “sveobuhvatnog sporazuma”, što je obeležilo 2019. godinu.

Viši saradnik berlinskog Saveta za demokratizaciju politike Bodo Veber [u razgovoru za KoSsev](#) krajem 2018. upozorio je da je najrealniji scenario zastoj u pregovorima do stupanja na dužnost naslednika Federike Moggerini u drugoj polovini 2019, što se upravo i desilo.

S druge strane, američke diplomate su, uprkos uvođenju taksu, sa optimizmom govorele o „konačnom pravno obavezujućem sporazumu“, „sveobuhvatnom sporazumu“, kao nečemu što je moguće brzo postići.

Tako je Filip Kosnet, Ambasador SAD u Prištini [u intervjuu za KoSSev](#) u decembru 2018. rekao da je predsednik SAD Donald Tramp posebno zainteresovan da se pitanje Kosova reši.

“Nisam video da su SAD pokazale ovakvu posvećenost, ovaj nivo energije i prestiž po ovom pitanju. Moram da kažem da Trampova administracija posmatra ono što nazivamo zamrznutim konfliktima širom sveta i kaže: „Moramo da uzdrmamo stvari. Sada moramo da napravimo napredak.“

Kosnet je imao očekivanja da će u 2019. godini biti moguće da se dođe do sveobuhvatnog sporazuma, ali se to nije desilo.

“Mislim da 2019. mora da bude godina sveobuhvatnog sporazuma. Ako se odnos između Srbije i Kosova ne poboljša, postaće još gori. Zaista ne postoji opcija da se zadrži status kvo.”

Slična poruka čula se i nekoliko meseci kasnije: “Sveobuhvatan, obostrano koristan sporazum između Srbije i Kosova je način da se dostigne ta budućnost, gde ključnu ulogu igra posvećenost uzajamnom priznanju”, [rekao je za KoSSev američki podsekretar Dejvid Hejl](#) u martu 2019.

Tema sveobuhvatnog sporazuma sve češće je ulazila u javni diskurs dok su konkretne teme iz briselskog sporazuma, kao što je pitanje Zajednice srpskih opština, gotovo zaboravljene.

U aprilu 2019. je u Beogradu [potpisan regionalni sporazum o smanjenju cena rominga](#) između šest potpisnica Zapadnog Balkana, među kojima je bilo i Kosovo što je protumačeno kako pozitivan korak u normalizaciji odnosa Beograda i Prištine iako sporazum nije bio deo dijaloga već regionalne inicijative.

U situaciji kada su pregovori gotovo zamrli, na inicijativu Nemačke, u aprilu 2019. prvi put su se sreli predsednici Vučić i Tači na berlinskom samitu ali sastanak nije bio uspešan.

“Imali smo samo jedan uslov za nastavak dijaloga, da se takse povuku, a Albanci su rekli da moramo da priznamo Kosovo,” rekao je predsednik Srbije Aleksandar Vučić, nakon samita posvećenog Zapadnom Balkanu.

Analitičari su u tom trenutku ukazivali da je dijalog šest godina od početka briselskih pregovora zapao u najdublju krizu, da je tema pregovora zamenjena temama kao što je etnička podela, a da politički lideri Beograda i Prištine [čine sve da ne dođe do primene](#) Briselskog sporazuma.

Do leta 2019. osim povremenih oštih komentara u medijima, EU nije uspela da ponovo vrati za sto strane u dijalogu.

Tadašnji premijer Kosova, Ramuš Haradinaj rekao je početkom jula [u intervjuu za KoSSev](#) da neće biti vraćanja za pregovarački sto dok se ne postavi jasan okvir dijaloga čiji će ishod biti priznanje nezavisnosti Kosova i da će takse ostati na snazi dok god je on premijer. Dve nedelje nakon intervjuja, Haradinaj je

podneo ostavku zbog poziva za saslušanje u Hag u svojstvu osumnjičenog. Tada je bilo jasno da obnove dijaloga neće biti dok ne bude formirana nova Vlada Kosova.

Zainteresovanost SAD da se pitanje dijaloga pokrene sa mrtve tačne videla se tek u drugom delu 2019. kada je [krajem avgusta Metjua Palmera imenovan](#) za specijalnog izaslanika za Balkan, da bi u oktobru predsednik Tramp imenovao još jednog diplomatu, ambasadora SAD u Nemačkoj Ričarda Grenela, za specijalnog izaslanika za pregovore Beograda i Prištine.

Prvi konkretni rezultati ovih imenovanja videli su se u januaru 2020. kada je iznenada potpisano pismo o namerama za uspostavljanje leta Beograd-Priština u američkoj ambasadi u Berlinu, u prisustvu ambasadora SAD i specijalnog izaslanika američkog predsednika za dijalog Beograda i Prištine Ričarda Grenela.

Nešto manje od mesec dana nakon ovog sporazuma, a nakon što je i formalno uspostavljena nova Vlada Kosova na čijem čelu se našao Aljbin Kurti, još jedan sporazum koji bi olakšao drumski saobraćaj između Beograda i Prištine potpisan je uz posredstvo američke diplomatije.

Uprkos najavama Kurtija da će on preuzeti vođenje pregovora, potpisivanju novog sporazuma sredinom februara 2020. prisustvovali su stari pregovarači, predsednici Vučić i Tači. Ovoga puta u Minhenu, potpisani su sporazumi koji treba da dovedu do obnavljanja železničke veze Priština-Niš i izgradnje auto-puta Beograd-Priština.

Iako je to je bio jedan od prvih susreta dvojice predsednika nakon skoro godinu dana blokade dijaloga, analitičari ističu da postignuti sporazumi nisu proizvod razgovora u Briselu, da se ne sme ispustiti iz vida da pregovori i dalje tapkaju u mestu i da se od EU očekuje da ponovo dovede dve strane za pregovarački sto. Ističe se da su timovi za dijalog na obe strane praktično raspušteni u prethodnom period što stvara veliki problem u primeni postignutih sporazuma na terenu, monitoringu i rešavanju praktičnih problema.

Kao jedan od načina da se briselski dijalog obnovi pojavila se ideja da EU imenuje specijalnog izaslanika za Balkan koji bi nastavio da vodi pregovore između Beograda i Prištine. Visoki predstavnik Evropske unije za spoljnu i bezbednosnu politiku, Žozep Borelj je u martu obavestio premijera Kutrija da je [predložio Miroslava Lajčaka](#), slovačkog ministra spoljnih poslova, za specijalnog predstavnika EU za dijalog Beograd-Priština i za Zapadni Balkan.

Kao glavni kamen spoticanja za obnovu dijaloga ostale su takse na robu iz Srbije i BiH.

Kosovsko premijer Kurti je najavio krajem februara da bi takse na uvoz sirovina iz Srbije i BiH, [mogle biti ukinute od 15. marta](#), a od 1. aprila i na sve proizvode, ako Srbija prekine kampanju povlačenja priznanja Kosova. Međutim, do ukidanje taksi na sirovine 15. marta nije došlo zbog, kako je objasnio Kurti, izostanka zajedničkog stava sa koalicionim partnerom, LDK. Ipak, na sednici na daljinu održanoj 20. marta, Kurtijeva vlada je usvojila njegov predlog za ukidanje taksi na sirovinu i to nakon drastičnog narušavanja odnosa između koalicionih partnera zbog više razilaženja mišljenja – potrebe da se posluša zahtev SAD i takse ukinu odmah i u potpunosti i stava o potrebi uvođenja vanrednog stanja zbog pandemije korona virusa. Prema novoj odluci vlade Kosova koja je stupila na snagu 21. marta, takse će u

potpunosti biti ukinute 1. aprila pod uslovima postavljenim i ranije. Međutim, zbog nestabilnosti u vladajućoj koaliciji, pri čemu je LDK prikupio glasove za izglasavanje nepoverenja vladi svog koalicionog partnera, pitanje je da će nova kosovska vlada potrajati do primene te odluke.

Ideja o razgraničenju bez podrške i jasnog plana

Ideja razgraničenja, korekcije granica ili razmene teritorija koja je postala aktuelna tokom leta 2018. godine, polako je nestala sa dnevnog reda u 2019. godini.

Analitičari u Srbiji i na Kosovu temu razgraničenja protumačili su kao udarac koji je ubio Briselski dijalog, a ne doprineo njegovom konačnom rešenju:

“Ideja o podeli nije nastavak ili logični završetak Briselskog sporazuma već njegov dželat. Briselski sporazum je napušten koncept a šteta koja je učinjena tom procesu je nenadoknadiva,” [rekao je za KoSev Miodrag Marinković](#), politički analitičar iz Severne Mitrovice.

Šta se tačno podrazumevalo pod podelom, razgraničenjem, korekcijom granica, nikada nije zvanično saopšteno, niti je zauzet jasan stav da je to zvanični predlog dve strane u dijalogu.

Na srpskoj strani, kada se govorilo o razgraničenju, mislilo se na podelu Kosova kojom bi Sever Kosova, gde se nalaze četiri srpske opštine pripao Srbiji, dok se na Kosovu o razgraničenju govorilo kao o pripajanju „Preševske doline“ uz eventualno pripajanje jednog dela Severa Srbije.

[Stručna javnost bila je podeljena](#) oko stava prema ideji podele. Sa jedne strane postojala su mišljenja koja se protive ovoj ideji jer smatraju da bi taj scenario doveo do toga da srpska zajednica na Kosovu oslabi i izgubi ona ustavna prava koja su joj trenutno garantovana što će za posledicu imati ubrzano iseljavanja preko 70 000 Srba južno od reke Ibar. Iako ne bi bilo organizovanog iseljavanja, Srbi koji ostanu na Kosovu posle podele bi bili pod pritiskom ne samo da se integrišu, već da se asimiluju ukazivao je jedan deo stručnjaci.

Sa druge strane, zagovornici podele su isticali da srpska zajednica treba da ima pravo da se izjasni gde želi da živi kao što je to pravo priznato albanskom stanovništvu, kao i da bi podela sprečila masovan odlazak Srba sa Kosova koji je u poslednjih nekoliko godina dominantan.

Analitičari sa Kosova su isticali da je za Albance na Kosovu podela gotovo nemoguća ukoliko se govori o tome da bi Kosovo ostalo bez Mitrovice na Severu. Zbog toga je isticano da je razgraničenje veoma opasno i loše rešenje, ali i da je bolje i takvo rešenje, nego nikakvo.

U javnim izjavama predsednika Vučića, ministra inostranih poslova Ivica Dačića i ministra odbrane Aleksandra Vulina [moglo se prepoznati zagovaranje za ovu ideju](#) kao neka vrsta kompenzacije Srbiji za izgubljeno Kosovo. I dok u vladajućoj koaliciji u Srbiji, ideja razgraničenja nije donela razdor, naprotiv, na kosovskoj političkoj sceni, došlo je do vidljivog rascepa upravo po pitanju podele između predsednika i premijera. Premijer Haradinaj je u više navrata isticao da je njegovom inicijativom uvođenja taksi na robu iz Srbije [sprečena ideja podele Kosova](#) iza koje, kako je tvrdio, stoji trojac [Vučić, Tači i premijer Albanije Edi Rama](#).

„Srbija je tražila 950 kilometara. Konkretno. Tema podele više nije na stolu, stvari su se razvile dalje. Vučić i dalje koristi podelu. Oni rade svoj posao“, [rekao je Haradinaj](#) u septembru 2019.

I novi premijer Kosova Albin Kurti, se protivi ovoj ideji. Odmah po svom imenovanju februar ove godine jasno je poručio da bilo kakva priča o razmeni teritorija više nije tema za razgovor i pregovore. Isto je poručivao i nakon što je osvojio izbore.

“Nema dijaloga o granicama. Ovo su moji stavovi. Vučić mora još jednom da shvati šta znači dolazak Samoopredeljenja na vlast. I verujem da on to vrlo dobro zna“, [rekao je Kurti](#) u oktobru 2019.

Deset dana kasnije predsednik Srbije Aleksandar Vučić poručio da nema priznanja Kosova u aktuelnim granicama i da je ideja EU bio model sporazuma dve Nemačke, bez formalnog priznavanja od strane Beograda.

„Priština mora da ukine takse i onda bi trebalo da o svim stvarima, bez preduslova, razgovaramo. Međutim ako se već pre mogućeg dijaloga kaže „ne razgovaramo o teritorijama, ne razgovaramo o autonomiji za Sever, o čemu onda treba da razgovaramo? Pod tim uslovima nema pregovora“, [poručio je Vučić](#).

U međunarodnoj javnosti ideja o etničkom razgraničenju kao jedinom mogućem rešenju imala je uglavnom negativan odjek od samog početka gde se najviše istakla Nemačka. Slične poruke mogle su da se čuju i tokom 2019.

“Kao ni ostali, ni mi ne mislimo da je to pozitivan put napred, ali jasno, videćemo kako će se pregovori odvijati u okviru određenih parametara,” rekao je [u intervjuu za KoSSev septembru 2019](#). novi britanski ambasador Nikolas Ebot upitan da li Britanija podržava ideju razgraničenja. Sličnu poruku uputio je i [ambasador Rusije u Srbiji Aleksandar Bocan-Harčenko](#) koji je rekao je da se Rusija ne zalaže za podelu Kosova.

Sa druge strane američke diplomate nisu sa tako odrečnim stavom govorile o ideji podele ili razgraničenja.

Ričarda Grenela kao specijalnog izaslanika analitičari su videli kao [osobu koja bi podržala ideju razmene teritorija](#) kao način da se pitanje statusa Kosova reši što pre kao i nekoga ko bi [mogao da ubedi Nemačku da tu ideju podrži](#).

Podršku ovoj ideji tokom 2019. dao je i premijer Austrije Sebastijan Kurc.

“Naš stav je jasan: podržavamo sve ono oko čega se dogovore strane, a tako i moguće korekcije granice, ako to na kraju vodi sveobuhvatnom rešenju, koje bi donelo više stabilnosti. Cilj mora biti da se sva otvorena pitanja dogovorom reše u dijalogu“, [objasnio je Kurc](#).

Ipak, [u intervjuu za KoSSev](#) u decembru 2019. američki ambasador u Prištini, Filip Kosnet je poručio da iako ideja podele možda nije potpuno odbačena, ona nema podršku da bi bila realizovana.

“Ako žele da razgovaraju o tome, naš stav je da ne treba im zabraniti da o tome razgovaraju. Međutim, „podela“ – reč koju koristite je veoma dramatična. Jednostavno ne vidim nikakvu podršku za podelu...za razmenu teritorija, razmenu stanovništva, za takvu veliku, dalekosežnu promenu, ne vidim da za to postoji ikakva podrška.”

Šta građani misle o dijalogu?

Stručnjaci ističu da Briselski dijalog nije ispunio svoj osnovni cilj – normalizaciju odnosa Srba i Albanaca i da je njegov zastoj u 2019. godini dodatno uticao na zategnute odnose dva naroda.

Odnosi Srba i Albanaca su, po nepodeljenoj oceni većine, na najnižem nivou od samog početka procesa pregovora u Briselu pre šest godina.

[Istraživanja javnog mnjenja za 2019.](#) koje je sproveo Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative pokazalo je da 62% građana Srbije nije upoznato sa detaljima dijaloga u Briselu. Na pitanje kakav stav imaju prema dijalogu, skoro 56% smatra da pregovori neće doprineti poboljšanju odnosa Srba i Albanaca, 57% se ne slaže sa idejom da Srbi i Albanci imaju ista prava što se tiče Kosova, a priznanje Kosova kao nezavisne države je za 69% građana izdaja nacionalnih interesa.

Koliko su građani Srbije otvoreni za ideju da Srbija u nekom obliku prizna Kosovo kako bi se došlo do konačnog razrešenja problema vidi se u tome da bi samo 36% njih podržalo dogovor kojim Srbija priznaje Kosovo u zamenu za četiri severne opštine, Zajednicu srpskih opština na jugu i eksteritorijalnost manastira Srpske pravoslavne crkve. Potom sledi sporazum kojim Srbija ne bi priznala Kosovo ali bi prihvatila članstvo Kosova u UN u zamenu za ZSO za koji bi na referendumu glasalo 32% građana. Razmenu teritorija po principu četiri severne opštine za delove opština Preševo i Bujanovac prihvatilo bi 15% ispitanih.

Istraživanje pokazuje da ni jedan od ponuđenih scenarija nema većinsku podršku građana Srbije.

U intervjuu za KoSsev autor ovog istraživanja, Nikola Jović, asistent na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu rekao je da [75% građana Srbije ima negativan stav prema dijalogu](#) između Beograda i Prištine jer ga vide kao put za priznanje nezavisnosti Kosova.

Sa druge strane, ispitivanje stavova građana Kosova o dijalogu koje je uradio Kosovski centar za bezbednosne studije pokazalo je da sedam posto građana Kosova vidi Srbiju kao jedan od top tri rizika po nacionalnu bezbednost zemlje, dok je podela Kosova za 78% građana unutrašnji rizik po nacionalnu bezbednost. Skoro 90% građana Kosova vidi Srbiju kao štetan uticaj na spoljnu politiku Kosova, a 97% Albanaca vidi Srbiju kao štetnu.

Istraživanje je pokazalo da 48,42% građana Kosova smatra da bi dijalog između Kosova i Srbije trebalo nastaviti i postići sporazum, dok se 14,44% građana protivi nastavku dijaloga, a skoro 9% građana smatra da bi dijalog trebalo nastaviti sve dok Srbija ne prizna Kosovo.

Ipak negativna percepcija između dva naroda nije uticala na to da u nekim gradovima na Kosovu Srbi i Albanci sarađuju kako bi rešili zajedničke probleme. Najupečatljiviji takav primer u 2019. bili su [zajednički protesti građana Štrpca](#) protiv izgradnje minihidroelektrane na rekama Šar planine.

Uloga medija može biti ključna za uspeh dijaloga

Iako dijalog tokom 2019. godine nije postojao stručnjaci ukazuju da su mediji u Srbiji, naročito tabloidi, u značajnoj meri negativno uticali na pomirenje dva naroda korišćenjem govora mržnje prilikom izveštavanja o Kosovu.

Tako su se na naslovnim stranama provladinih tabloida mogli videti naslovi: “Šiptari se izivljavaju! Šiptarska tortura! Šiptari ponovo hapse Srbe! Šiptarska nenormalna posla! Šiptari se izivljavaju nad Srbima – provociraju krvave sukobe! Šiptari ‘seku glave’ Srbima! U laži su kratke šiptarske noge!”

Stručnjaci ističu da poslednjih godina provladini mediji u Srbiji ključno utiču na stvaranje antialbanskog narativa među građanima.

“U medijima pod kontrolom Vučićeve propagandne mašinerije, neprestano se reprodukuje emotivni odnos prema Kosovu. To nije pozitivni, emotivni diskurs predstavljen u narativu Kosovo je srce Srbije, već upravo suprotno, radi se o narativu koji je satkan od mržnje i netrpeljivosti prema Albancima. Novokreirani narativ je regresivan, nehuman i fundamentalno antialbanski“, [napisao je u analizi za KoSsev](#) asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, Nikola Jović.

Ova tendencija medija suštinski je suprotna sa zvaničnim porukama koje šalje predsednik Srbije Vučić, koji u svojim javnim govorima ističe da se mora postići sporazum i da mora doći do kompromisnog rešenja, dalje ističe on.

Kako su, prema istraživanju javnog mnjenja Centra za društveni dijalog i regionalne inicijative provladini mediji oni koji najviše utiču na stavove javnog mnjenja u Srbiji, stručnjaci ukazuju da upravo mediji mogu biti ključni za uspeh budućih pregovora, ukoliko bi se antialbanski narativ promenio u izveštavanje koje daje podršku dijalogu i daljim pregovorima Beograda i Prištine.

Stručnjaci smatraju da je uloga medija ključan za budućnost dijaloga što se tiče građana Srbije jer bi neutralno, ili izveštavanje koje podržava ideju o postizanju sporazuma sa Prištinom provladinih medija u period od 6 meseci do dve godine moglo da dovede do potpisivanja sporazuma koji bi većina građana podržala.